

I.

A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó intézmény neve: **Települési Értéktár Bizottsága**
2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:
Név: **Máté Imréné, a bizottság elnöke**
Levelezési cím: **7081 Simontornya, Vár tér 10.**
Telefonszám: **74/ 486-354**
E-mail cím: **simontornyai.var@gmail.com**

II.

A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése: **Simontornyai Vár** – műemlék
2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása: **épített környezet**
3. A nemzeti érték fellelhetőségi helye: **7081 Simontornya, Vár tér 10.**
4. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik: **települési és megyei**
5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása

A vár hét évszázadot meghaladó időszak titkait őrzi, a település történetével összefonódik. Jól kutatott, viszonylag jól ismert a története. A helyreállítások során a különböző korszakok építészeti elemeit, stílusjegyeit tudatosan elkülönítették.

Salamon fia Simon alországbíró Kun László uralkodása idején, 1277-ben tornyot építtetett a településen, és később a város Simonról és a toronyról kapta a nevét: "Simontornya". 1324-ben I. Károly magyar király Hencfia Jánosnak adta, 1347-ben a Lackfiak örökölték, majd 1397-ben a Kanizsaiaké lett a vár. Tőlük birtokcsere által Ozorai Pipó szerezte meg, majd 1427 után a Garai família vásárolta meg. A Garaiak kihaltával a vár ismét a korona tulajdonába került. 1500 körül Gergelylaci Buzlay Mózes, majd 1536-ban Martonossy Pesthyeny (Pöstyéni) Gergely főudvarmester szerezte meg.

Fénykora a 16. század első évtizedére tehető. Ekkor emelték téglából a vaskos öregtornyot, mellette az új kaputornyot, de a palotaszárnyak is reneszánsz homlokzatot kaptak, bábos korláttal ékesítve. Inkább minden kényelemmel ellátott főnemesi rezidenciának, mint várnak számított, így az ország középső területeit viharos gyorsasággal megszálló török csapatok 1545-ben könnyűszerrel elfoglalták. A hosszú török uralom végét Lajos Vilmos badeni örgróf seregének felvonulása jelentette 1686 szeptemberében. A 18. század elején tervbe vették felrobbantását, de a Habsburg-hű Styrum-Limburg család kérelmére épségben hagyták. A II. Rákóczi Ferenc vezette Rákóczi-szabadságharc a vár több éven át Bottyán János támaszpontja volt.

A vár helyreállítása 1960-ban kezdődött el párhuzamosan a régészeti feltárásokkal, 1975-től múzeumként üzemel.

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett

A település emblematikus épülete, a legnevezetesebb történelmi emléke, leglátogatottabb turisztikai vonzereje. Magyarország egyik legnagyobb tömbben megmaradt eredeti reneszánsz épülete. Történelmi és művészettörténelmi szempontból is kiemelkedő nevezetesség.

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája

Dr. Kiss István: A simontornyai vár rövid története (1915)

Dr. Kiss István: Simontornya krónikája (1938)

Tóthné Unghy Iлона: Simontornya képes krónikája (2015)

Horler Miklós: A simontornyai vár – doktori disszertáció (kézirat)

Simontornya – Vár a múltból – animációs film – Rendezte: Balogh András – Pazirik Kft. (2013)

8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe:

www.simontornyaivar.hu

III.

MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális dokumentációja
2. A Htv. 1. § (1) bekezdés j) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánló levelek
3. A javaslatokhoz csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat.

Simontornya vára a XVII. század végén - Justus van der Nypoort rézkarca ¹

Másik ábrázolás a XVII. századi várról

A harmadik ábrázolás ugyan nem hegyre, de ugyanolyan magasságba helyezi a várat, mint a második kép. A többi rész lényegileg megegyezik az előző képi ábrázolással.

A képek csak első látásra egyeznek meg. A második képen a vár tövében látszik a mezőváros (az előzőn nincs), a tevehát helyett lovon ülő (nem török) katona látható. Lengyel Balázs történetíró szerint a teveháton utazó török gyakori látvány volt a XVI-XVII. századi Magyarországon.²

Dr. Kiss István véleménye: „A várnak megközelítő képét adja a Történelmi Képcsarnok 6384. sz. röplőlapja ... rajta látható a fellegvár, mely magaslatra van rajzolva; az öreg torony, mellette jobbra a kaputorony, a kételemetes lakóház derékszög alatt elfordulva, valamint az ágyúrésekkel ellátott várfal északról nézve. A külsővárban elhelyezett főbb épületek, mint mecset, fürdő stb. is jól kivehetők”³

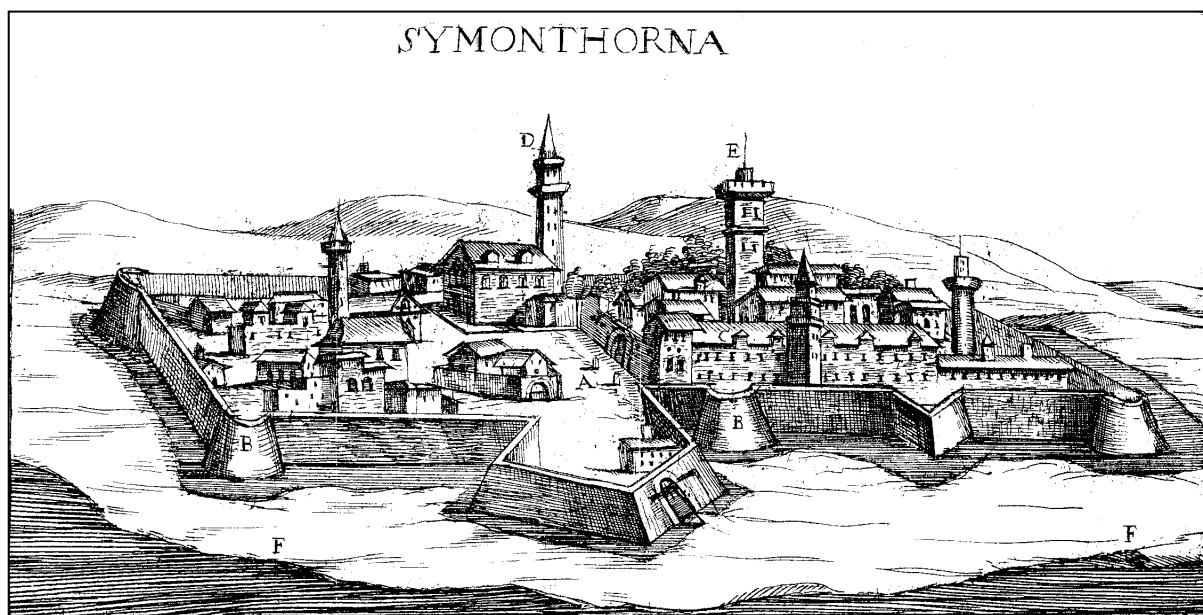
A várról Evlia Cselebi török utazó ad leírást. Eszerint: „Hosszúkás négyszögalakú, erősépítésű szép vár, külvárosa erőspalánkú, kerülete 1600 lépés. Egy vaskapuja és az árok felett felvonóhidja van. A bég palotája és a parancsnok palotája nagyon díszes épületek. A

¹ Illés György: Fel, fel vitézek – Móra Ferenc Kiadó, Budapest, 1986. 30.o.

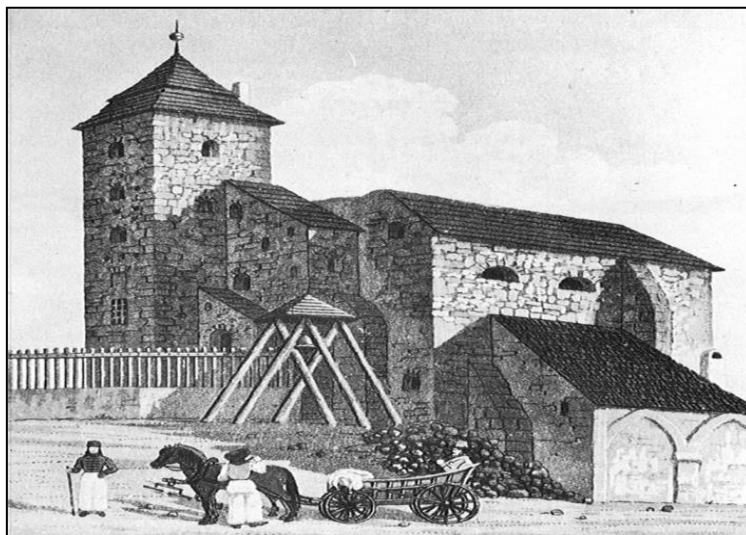
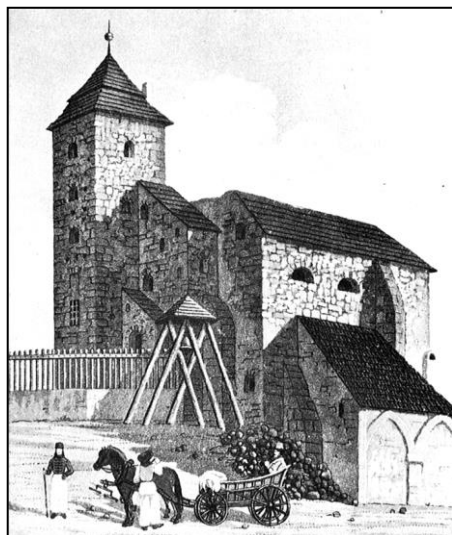
² Lengyel Balázs: A török Magyarországon – Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest, 1983., 17. o.

³ Dr. Kiss István: Simontornya krónikája – Simontornya, 1938. 95.o. lábjegyzet

belsővárban van Szulejmán khán dzsimája, gabonaraktár és hadiszertár... A Sárvíz partján van még egy fapalánkú erős vár, melynek neve : Dörteszi”⁴

Fennmaradt ebből az időből egy lényegesen reálisabb kép, a vízzel körülvevett Simontornya ábrázolása.⁵ A képet északi irányból, Igar irányából kell értelmezni. A belsővár fala és a palánkkal megerősített külső várfal is jól kivehető a képen.

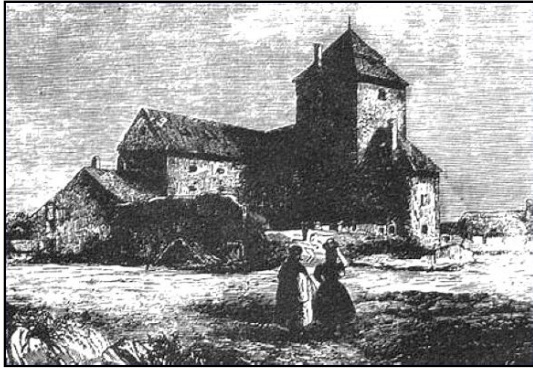

A XVIII. századi simontornyai vár reálisnak tűnő ábrázolása haranglábbal.⁶ Az ábrázolás még valóságosabbnak tűnik, ha a képet vízszintesen elhúzzuk, mert soha nem volt karcsú a lakótorony.

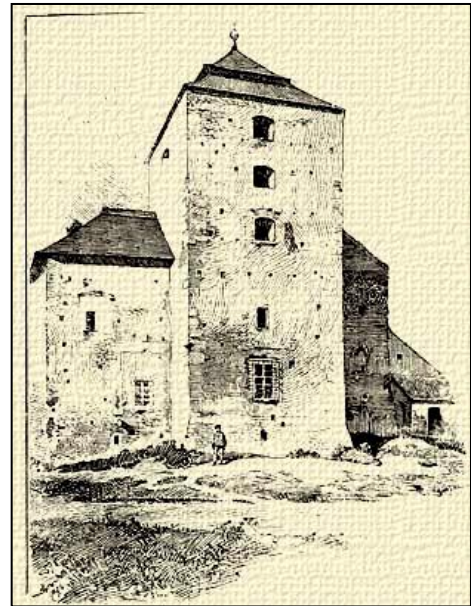
⁴ Dr. Kiss István: Simontornya krónikája – Simontornya, 1938. 67.o. Krónikáirónk szerint Dörteszi a hajdani Börd településnek felelt meg.

⁵ Simontornyai Vármúzeum – S.81.1.26.

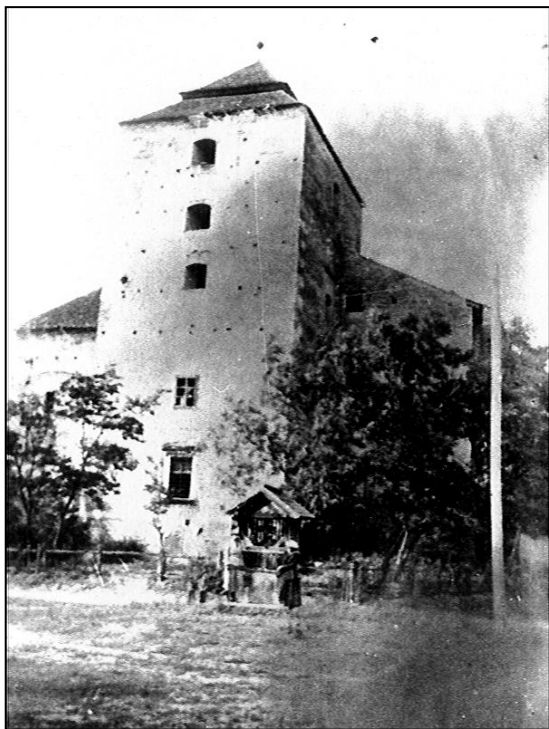
⁶ Tanulmányok Tolna megye történetéből IX. – Tolna Megyei Tanács Levéltára, Szekszárd, 1979. – 352. old.

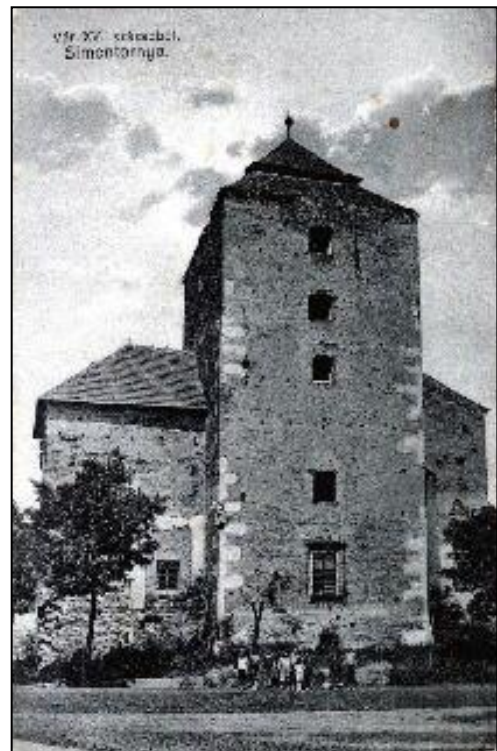
Rusz Károly metszetét 1864-ből ...⁷

... és Cserna Károly rajzát 1890-ből már tökéletes ábrázolásnak tekinthetjük.⁸

A Simontornyai Vár öregtornya a XX. század elején. Érdekessége az előtte álló kerek kút.⁹

Ezen a fényképen jól látható, hogy a várnak nincs nyugati bejárata.¹⁰

⁷ Fénykép a Simontornyai Vármúzeum igazgatójától, Endreffyné Takács Máriától.

⁸ Vasárnapi Ujság XXXVII. évfolyam 14. szám, 221.o. – 1890. április 6.

⁹ TMÖL – 7917. Átemelve Kiss Margit – Tóthné Unghy Ilona: Simontornya képekben régen és az ezredfordulón 2. kötetéből

¹⁰ Képeslap Kiss Margittól

A vár látképe az 1940-es években. A képen botal dr. Kiss István látható. Mellette Lux Kálmán, a Műemlékek Országos Bizottsága építésze. A bal szélén álló hölgy ifj. dr. Kiss István első felesége.

A kép érdekessége még, hogy a háttérben jól kivehetően látszik a lóval működtetett „bánvágli”, a börgyár kisvasútja.¹¹

A vár tető nélkül. A visszaemlékezések szerint hatalmas robajjal szakadt be a vár tetőszerkezete valamikor az 1950-es évek elején.¹²

A manzárdtetős változat. Tetején hangszóró kapott helyet, amelyen keresztül kihirdették a beszoigálatási kötelezettségeket, s minden fontos tudnivalót. A visszaemlékezők szerint gyakran „bömbölt” az 1950-es évek derekán.¹³

¹¹ Fénykép Endreffyné Takács Máriaától, a Simontornyai Vármúzeum igazgatójától

¹² Néhai Mohos Aranka és Molnár Gyuláné fényképe alapján.

¹³ * Képeslap Molnár Gyuláné nyugdíjas pedagógustól.

Képeslap a helyreállított várról ¹⁴

Simontornya vára az ezredfordulón. ¹⁵

Légi felvétel a simontornyai várról. ¹⁶

¹⁴ Kép Bischof Gabriella Szülőföldem Simontornya című pályamunkájából

¹⁵ Fényképezte Kiss Margit

¹⁶ A légi felvételeket Simontornya Város Önkormányzata készítette az ezredfordulón